

Tischler János

Hogy megcsendüljön minden gyáva fül. Lengyel-magyar közelmúlt

TARTALOM

BEVEZETÉS

Főként az érdekelt, miként reagált a „hivatalos” és miként a „civil.” Lengyelország az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eseményeire, s ennek fényében hogyan alakult a két ország viszonya 1958-ig, Nagy Imre miniszterelnök és társai kivégzéséig, illetve hogyan élte meg a „hivatalos” és hogyan a „civil” Magyarország az 1980–81-es lengyelországi válságot. A két eseménysor szorosan egybefonódott, így lehet ezeket a 45 év történetéből kiemelni, párhuzamosan szerepeltetni, és ilyen értelemben egymással összevetni.

A magyar és a lengyel 1956 nélkül nem lett volna 1980–81, másrészt pedig az 1980–81-es lengyel válság idején állandó viszonyulási pont volt – különféle vonatkozásokban – az 1956-os magyar forradalom emléke.

ELSŐ RÉSZ: 1956–1958

Lengyelország 1956-ban

A lengyel pártvezetés és az 1956-os magyar forradalom

A lengyel társadalom és az 1956-os magyar forradalom

Az „1956-os magyar ellenforradalmat” bemutató kiállítás varsói története

A lengyel-magyar kapcsolatok a korai Kádár-korszakban, 1956. november – 1958 nyara

MÁSODIK RÉSZ: 1980–1981

Lengyelország és Magyarország a Nagy Imre-pertől a hadiállapotig, 1958–1981

Magyarország és az 1980–81-es lengyel válság

ÖSSZEGZÉS

NÉVMUTATÓ

recenziók

Mink András:

Tischler János János: „Hogy megcsendüljön minden gyáva fül”

E könyv szerzőjét sem kell bemutatnunk a téma iránt érdeklődő olvasóknak. E könyve, amely a két évvel ezelőtti lengyel kiadás bővített változata, a lengyel-magyar közelmúlt két fókuszpontjára, 1956-ra és a Szolidaritás 1980-81-es mozgalmára és a lengyel katonai puccsra összpontosít. Nevezetesen: hogyan látták Varsóból 1956-ot és annak utóéletét és hogyan látták Budapestről az 1980–81-es válságot, majd Jaruzelski puccsát. Külön érdekessége a könyvnek, hogy nem szorítkozik a felső szintű politikai és diplomáciai kapcsolatokra, hanem igyekszik képet adni a szélesebb közvélemény attitűdjeiről. Ez utóbbi kapcsán szomorúan kijelenthetjük, hogy lengyel barátaink bizony jobban vizsgáztak nálunk.

1956 nyarán és őszén mindkét országban lényegében azonos történelmi pillanatban omlott össze a sztálinista diktatúra, és mindkét bukást felkelés és véres zavargások kísérték. A hatalomra kerülő Gomulka-féle vezetés és a Nagy Imre vezette magyar kormány erősen egymásra volt utalva, hiszen saját helyzetük stabilizálása érdekében közös céljuk volt a szovjet beavatkozás elhárítása. Közös érdekük volt az is, hogy a desztalinizációs reformkísérletükhöz szövetségest találjanak a táboron belül. Így nem csoda, hogy a lengyel pártvezetők óvatos rokonszenvvel figyelték a magyar eseményeket, és, bár erőteljesen „szocialista” szellemben, de október 29-én mégis a forradalmat támogató nyilatkozatot adtak ki, amely megjelent a Szabad Népből is. „Ismerjük a magyar nemzeti kormány programját: a szocialista demokráciának, a jólét növelésének, a munkástanácsok megalakításának, a szovjet csapatok kivonásának és a lenini egyenjogúság alapjára helyezett szovjet–magyar barátságnak a programját. (...) Úgy gondoljuk, hogy a magyar nemzeti kormány programját csak azok vehetik el, akik Magyarországot le akarják téríteni a szocializmus útjáról.” (37.o.) Gomulka persze kétlelkű volt, hiszen Kádár 1958-as megfontolásaihoz hasonló okokból azt nem szorgalmazta, hogy a szovjet csapatok Lengyelországból is vonuljanak ki. Sőt, bár hivatalosan mindig elleneztek a katonai intervenciót (ha nem így tettek volna, az odahaza is aláásta volna a népszerűségüket), valószínűleg némi megkönnyebbüléssel vették tudomásul, hogy a részvételük nélkül mégis elvégezték a piszkos munkát. A magyar forradalom brutális leverését azután, mint elrettentő példát, fondorlatos módon ki tudták használni az otthoni stabilitás megteremtésére. A lengyel vezetők nem tudták és nem is akarták elfojtani a közvéleménynek a véradásban például a szó szoros értelmében túlradó rokonszenvét. A forradalom leverését követően

Lengyelország-szerte rokonszenvtüntetések tartottak, olykor a helyi pártbizottság szervezésében és aktív részvételével. A lengyel sajtó napról–napra hírt adott a Magyarországra induló segélyszállítmányokról. A pártvezetés tisztában volt azzal, hogy a kádári „ellenforradalmi” álláspontot nem tudnák elfogadtatni a közvéleménnyel. (...)

Nincs mit csodálkozni azon, hogy Kádárék pánikba estek a Szolidaritás előretörésétől. Fölrémlett előttük 1956 a munkástanácsokkal. Szinte azonnal beindult a kampány, melynek fő motívuma az volt, hogy a lengyelek azért vannak bajban, mert nem akarnak dolgozni. „Az MSZMP Politikai Bizottsága azt vallotta, hogy a lengyel út nem vonzó Magyarországon, mert itt az emberek elértek egy tisztos nívót, amire vigyázni akarnak, van tehát mit veszíteniük, ha a lengyelországihoz hasonló nyugtalanság törne ki.” (190.o.) A magyar segélyszállítmányokról szóló szülő publikációk is inkább azt akarták rejtetten sugallni, hogy nekünk kell megfizetnünk az ottani hepciáskodás árát. Önbecsapás lenne azt állítani, hogy ez a sunyi propaganda teljesen célt tévesztett volna. Az 1956 után megtiport, majd a „kaparj kurta” kádári kispolgárosodásában túlélő magyar társadalomban a jelek szerint, és talán máig hatóan, vészesen megkoptak a szolidaritás értékei. A Kádár-korszak e tekintetben meghozta férges mentális gyümölcsét. Voltak kivételek: például az én néhai gimnáziumi osztályfőnököm, aki egy teljes órát szentelt e vészterhes időkben arra, hogy figyelmeztessen bennünket e lélekpusztító propaganda aljasságára.

(Jelenkor Kiadó–1956-os Intézet, 2003. 263 oldal, 2400 forint)

Élet és Irodalom, 2003. október 24. 23.o.

Stier Gábor

1956 lengyel és 1981 magyar fogadtatása

A két nép sok ponton egymásba fonódó történelméből – közös királyunktól, Ulászlótól Báthory fejedelmen, az 1848-as szabadságharcon, Bem apón át a második világháború idején menekülők befogadásáig – számos epizód kiemelhető, amelyben látványosan megmutatkozott a legendás lengyel–magyar barátság. Az utóbbi fél évszázad két forradalma azonban talán minden korábbinál érzékletesebben bizonyította, hogy együtt lélegzünk, örülünk és sírunk, s történelmünk nagy fordulópontjai – akár az ikrek esetében – kibillentik nyugalmából, lázba hozzák a testvér népet is. Így volt ez 1956-ban, amikor éppen a lengyel szikra lobbantotta lángra a magyar elégedetlenséget, hogy aztán a budapesti forradalmárok varsói testvéreik helyett, az ő álmaikért is ontsák vérüket. Ez a tűz, pontosabban annak emléke a maga módján táplálta majd negyedszázad múlva a lengyelek „igazi forradalmát”, amely lassan életre keltette a magyar ellenállást is, hogy a Szolidaritás harca aztán az egész térségben a kommunizmus bukásához, rendszerváltozáshoz vezessen.

A legújabb kori lengyel történelem, ezen belül is a kétoldalú kapcsolatok kiváló kutatója, Tischler János jó érzékkel nyúl e két dátumhoz, bizonyítva ezzel, hogy a közelmúltnak nemcsak

értő, hanem érző ismerője is. Munkájának erénye azonban nem csupán a témaválasztásban rejlik. Ha lehet, ennél is fontosabb, hogy jó szemmel és lelkiismeretes kutatóhoz méltó alapossággal aknázza ki e történelmi csomópontok lehetőségeit. Saját levéltári kutatásaival alátámasztva érzékletesen, tudományos pontossággal és talán még fontosabb, hogy közérthetően mutatja be, miként futnak párhuzamosan különösen 1956-ban, de 1980–81-ben is a két országban zajló események. E két forradalom történetén, a másik országbeli fogadtatásán keresztül meglevenedik előttünk az ötvenes évektől a rendszerváltásig tartó időszak, a két kommunista rendszer hasonlósága és különbsége. Gomulka és Kádár eltérően viselkedett 1956-ban, illetve 1981-ben. A lengyel vezető minden hibájával, korlátaival együtt karakánabb volt, nemcsak több hozzáértéssel, hanem nagyobb empátiával is közelített a magyar '56-hoz. A lengyel média és az átlagemberek is jobban vizsgáztak, mint negyedszázaddal később a magyarok. A Szolidaritás iránti szimpátia nyílt vállalása mellett ugyanis arról sem szabad elfeledkezni, hogy nálunk széles rétegek körében termékeny talajra hullott az eseményeket, a lengyeleket hamis képben feltüntető propaganda, amely jó évtizedre nyúlóan megtépázta a két nép barátságát.

A két válság jellege más volt, noha kiváltó okaik ugyanoda vezethetők vissza. 1956-ban igazi fegyveres forradalomra került sor, 1980–81-ben viszont – többek közt 1956-ból is okulva – egyetlen puskalövés sem dördült el. A békés tömegmozgalom, a Szolidaritás azonban ugyanúgy megmutatta a világnak a kommunista rendszer valós arcát, mint a magyar forradalom. Eltérésük módja mindennél világosabban beszélt. A 47, illetve 23 évvel ezelőtt földre hullott mag azonban szárba szökken, s nem lett igaza Kádár Jánosnak, aki egy 1980-as KB-ülésen fennen jelentette ki az imperialistákról: „Lengyelországot ők nem kapják meg többé, s amíg a Föld gömbölyű és forog, ott kapitalizmus nem lesz többé.”

(Tischler János: „Hogy megcsendüljön minden gyáva fül” – Lengyel–magyar közelmúlt. Jelenkor Kiadó – 1956-os Intézet, Pécs–Budapest, 2003. Ára: 2400 forint)

Magyar Nemzet, 2003. október 25. 39.o.

Révész Sándor

Kádár népe, Gomulka népe

Tischler János: „Hogy megcsendüljön minden gyáva fül”

Tischler János egy doktori disszertáció keretében alaposan megkutatta, miként élte át a „hivatalos” és a „civil” Lengyelország a magyar '56-ot, s miként a „hivatalos” és „civil” Magyarország a lengyel '80–81-et. A disszertációból írt könyv Lengyelországban sikert és kitüntetést hozott a kutatónak. Most megjelent magyarul is. Nekünk legalább annyira érdemes elolvasnunk, mint a lengyeleknek, de sokkal kevésbé kellemes. Mert számunkra sokkal kínosabb az a kérdés, amivel a szerző szembesít minket: Miben és miért különbözött egymástól „Kádár népe” és „Gomulka népe”.

'56 őszén a lengyelek egyszerre lelkesedtek Gomulkáért és a magyar forradalomért.

Ugyanannak a szovjetellenes függetlenségi harcnak a győztesét látták Gomulkában, melynek tragikus vesztesét látták Magyarországon. Hatalmas civil segélymozgalom alakult ki, az ország minden sarkában szolidaritási munkásgyűléseket tartottak, gyűjtötték a pénzt, a gyógyszert, az élelmiszert, a vért a magyaroknak. A véradóállomások éjjel-nappal működtek, de így is csak a jelentkezők töredékét tudták fogadni. Gomulka már november 4-én is az imperialisták szálláscsinálójának minősítette Nagy Imrét, de nem engedhette meg magának, hogy azonosuljon a hivatalos Magyarország és Moszkva álláspontjával, hogy találkozzék Kádárral, hogy kiadják lengyelül a Fehér könyveket, hogy kiállítást rendezzenek az „ellenforradalomról” Varsóban, hogy a lengyel sajtóban kötelezővé tegyék az ellenforradalom minősítést. Amikor Gomulka 1958 májusában végre eljött Pestre és itt, Varsótól távol, már szinte mindenben elfogadta a hivatalos magyar álláspontot, Kádárnak a tárgyalásokról adott beszámolójában még mindig bizonygatnia kellett: „nem arról van szó, hogy nem képviselik [a helyes álláspontot], csak a tömegek között még nem tudják vinni.” Mert „Gomulka népe” fogta Gomulkát.

„Kádár népe” viszont nem fogta Kádárt. 1981-ben Kádár bértollnokai nemhogy vitték, de diadalra vitték „tömegek között” nemcsak a hivatalos álláspontot, de a nem hivatalos, aljas rágalmakat is a „lusta és élősködő” lengyelekről. (Jelenkor/1956-os Intézet, 260 oldal, 2400 forint)

Népszabadság , 2003. november 29.